śrúyate. Sequitur disquisitio, utrum sacrificium ritus solius causa, an bonorum et praemii, an utriusque rei respectu habito a Bráhmaṇa habendum sit: द्रव्यमर्जयन्ब्राह्मणः प्रतिगृह्णीयाद्याजयेदध्यापयेद्वा । न चायं नित्यविधिः । अकरणे प्रत्यवायादिनित्यलक्षणाभावात् । *api tu kámyavidhiḥ* । द्रव्यार्जनकामस्य तत्राधिकारात् । तत्रापि नापूर्वविधिः । जीवनोपायत्वेन याजनस्य प्राप्तत्वात् । तद्धेतुत्वं च मार्कंडेयपुराणे दर्शितं ।

याजनाध्यापने शुद्धे तथा पुत्रप्रतिग्रहः ।
एषा सम्यक्समाख्याता त्रितयं तस्य जीविका ॥ इति ।

नापि परिसंख्या । नित्यप्राप्तेरभावात् । तस्मात्पक्षे प्राप्तत्वान्नियमविधिरयं । स चायं नियमः पुरुषार्थ एव न तु क्रत्वर्थः । द्रव्यार्जनविधानस्य पुरुषार्थत्वे न लिप्सा । सूत्रे विचारितत्वात् । तथा हि । द्रव्यप्राप्तिः क्रत्वर्था पुरुषार्था वेति संशयः । तत्र पूर्वः पक्षः । *Kratvartheyam* । तथापि नियमस्यार्थवत्त्वात् । ब्राह्मणस्य याजनादिना क्षत्रियस्य जयादिना वैश्यस्य कृष्यादिनेति नियमः । स च पुरुषार्थत्वपक्षेऽनर्थकः स्यात् । उपायांतरेणार्जितस्यापि द्रव्यस्य क्षुत्प्रतिघातादिपुरुषार्थसंपादकत्वात् । क्रतुस्तु नान्यथा सिध्यति । अतस्तत्र नियमोऽर्थवानिति प्राप्ते ब्रूमः । द्रव्यं हि संपादितं सत्पुरुषं प्रीणयति । अतस्तस्य पुरुषार्थत्वं प्रत्यक्षदृष्टं । क्रत्वर्थता तु नियमान्यथानुपपत्त्या कल्पते । क्लृप्तं चाक्लृप्ताद्बलीयः । सति च पुरुषार्थत्वे क्रतोरपि भोजनादिवत्पुरुषकार्यतया तदर्थताप्यर्थात्संपद्यते । नियमस्तु *purushárthe* ऽप्यर्जनविधौ किंचिद्दृष्टं जनयिष्यति । क्रत्वर्थवादिनो जीवनलोपेन क्रतुरपि न सिध्येत । अतः पुरुषार्थो याजनादिरिति सिद्धं । ऋत्विग्भिर्विना याजयितान्यो न कोऽप्यस्तीति चेत् मैवं । आपस्तंबसूत्रे षोडशानामृत्विजां वरणमभिधाय याजयितुः सप्तदशस्य पृथग्वरणाभिधानात् । सदस्यं सप्तदशं कौषीतकिनः समामनंति । स कर्मणामुपद्रष्टा भवतीति । अत एव वसिष्ठवंशोत्पन्नस्य सात्यहव्यनामकस्य महर्षेः प्रश्नवाक्ये देवभागस्य सृंजयनामकान्ब्राह्मणान्प्रति याजकत्वं तैत्तिरीयकब्राह्मणे श्रूयते । वासिष्ठो ह सात्यहव्यो देवभागं प्रयच्छन्सृंजयान्बहुयाजिनो याजयत इति । तथा कौषीतकिब्राह्मणे चित्रनामकं प्रति श्वेतकेतोर्याजकत्वमाम्नातं । चित्रो ह वै गार्ग्यायणिर्यक्ष्यमाण आरुणिं वव्रे स ह पुत्रं श्वेतकेतुं प्रजिघाय याजयेतीति । तस्मादृत्विग्भ्योऽन्यः सदस्यो याजयिता । ऋत्विजो वा याजयितारः संतु, सर्वथाप्यस्ति ब्राह्मणानां जीवनहेतुर्याजनं ॥

Fol. 61ᵃ. *Atha dánapratigrahau nirúpyete.*

Fol. 63ᵇ. Donorum species quatuor: *Dhruvam, ájasrikaṃ, kámyaṃ, naimittikam* iti kramát । वैदिको दानमार्गोऽयं चतुर्धा वर्ण्यते द्विजैः ॥ प्रपारामतडागादि सर्वकामफलं *dhruvam* । tad *ájasrikam* इत्याहुर्दीयते यद्दिने दिने ॥ अपत्यविजयैश्वर्यस्त्रीबलार्थं यदिष्यते । इच्छासंस्थं[1] तु यद्दानं *kámyam* इत्यभिधीयते ॥ कालापेक्षं क्रियापेक्षमर्थापेक्षमिति स्मृतं । त्रिधा नैमित्तिकं प्रोक्तं सहोमं होमवर्जितं ॥

Fol. 71ᵇ. *Iti pratigrahaprakaraṇam.*

Fol. 76ᵇ. *Iti devatásvarúpanirúpaṇaprakaraṇam.*

Fol. 79ᵃ. *Iti bráhmamuhúrta átmahitachintanaprakaraṇam.*

Fol. 81ᵃ. *Iti viṇmútrotsarjanavidhiḥ.*

Fol. 83ᵇ. *Iti ṣauchaprakaraṇam.*

Fol. 88ᵇ. *Ity áchamanaprakaraṇam.*

Fol. 89ᵃ. *Iti dantadhávanaprakaraṇam.*

Fol. 91ᵃ. *Iti darbhavidhiprakaraṇam.*

Fol. 92ᵇ. *Iti snánaprakaraṇam.*

Fol. 93ᵇ. *Iti vastradháraṇaprakaraṇam.*

Fol. 94ᵃ. *Ity úrdhvapuṇḍhraprakaraṇam:* ब्रह्मपुराणे । पर्वताग्रे नदीतीरे मम क्षेत्रे विशेषतः । सिंधुतीरे च वल्मीके तुलसीमूलमाश्रिते । मृद एतास्तु संपाद्या वर्जयेच्चान्यमृत्तिकाः ॥ श्यामं शांतिकरं प्रोक्तं रक्तं वश्यकरं भवेत् । श्रीकरं पीतमित्याहुर्वैष्णवं श्वेतमुच्यते ॥ अंगुष्ठः पुष्टिदः प्रोक्तो मध्यमायुष्करी भवेत् । अनामिकान्नदा नित्यं मुक्तिदा च प्रदेशिनी ॥ एतैरंगुलिभेदैस्तु कारयेन्न नखं स्पृशेत् । वर्तिदीपाकृतिं वापि वेणुपत्राकृतिं तथा ॥ पद्मस्य मुकुलाकारं तथैव कुमुदस्य च । मत्स्यकूर्माकृतिं वापि शंखाकारमतः परं ॥ दशांगुलप्रमाणं तु उत्तमोत्तममुच्यते । नवांगुलं मध्यमं स्यादष्टांगुलमतः परं ॥ - - - सत्यव्रतोऽपि । ऊर्ध्वपुंड्रो मृदा शुभ्रो ललाटे यस्य दृश्यते । स चंडालोऽपि शुद्धात्मा पूज्य एव न संशयः ॥

Fol. 94ᵃ. *Prátaḥsnánaprasaṃgena snánántaráṇy uchyante.* Tatra Śankhaḥ । स्नानं तु द्विविधं प्रोक्तं गौणमुख्यप्रभेदतः । तयोस्तु वारुणं मुख्यं तत्पुनः षड्विधं भवेदिति । तत्र मुख्यस्नानस्य षट्प्रकारताग्नेयपुराणे दर्शिता । नित्यं नैमित्तिकं काम्यं क्रियांगं मलकर्षणं । क्रियास्नानं तथा षष्ठं षोढा स्नानं प्रकीर्तितं ॥

Fol. 101ᵃ. *Atha saṃdhyávidhiḥ.* तत्र संध्यास्वरूपं दक्षो दर्शयति । अहोरात्रस्य यः संधिः सूर्यनक्षत्रवर्जितः । सा तु संध्या समाख्याता मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिरिति । यद्यपि कालवाचकत्वेनात्र संध्याशब्दः प्रतीयते, तथापि तस्मिन्काल उपास्यदेवता संध्याशब्देनोपलभ्यते ॥

Fol. 106ᵇ. *Atha saṃdhyángajapavidhiḥ.*

Fol. 109ᵇ. *Atha homavidhiḥ.*

Fol. 113ᵃ. *Atha* múlavachanánusáreṇa *devatápújanaṃ vaktavyam.*

Fol. 120ᵃ. *Atha brahmayajnavidhiḥ.*

Fol. 122ᵇ. *Atha tarpaṇam.*

Fol. 127ᵇ. *Tarpaṇántaraṃ vastranishpíḍanaṃ kartavyam.*

Fol. 128ᵃ. *Atha* múlavachanoktaṃ kramapráptaṃ *devárchanaṃ nirúpyate.*

Fol. 137ᵇ. *Iti vaiṣvadevaprakaraṇam. Athátithyaparanámako manushyayajno nirúpyate.* Incipit: आतिथ्यस्य मनुष्ययज्ञत्वं कात्यायनेनोक्तं । अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः पितृयज्ञस्तु तर्पणं । होमो दैवो बलिर्भौतो[2] नृयज्ञोऽतिथिपूजनमिति ॥ श्रुतिरपि । यद्ब्राह्मणेभ्योऽन्नं ददाति तन्मनुष्ययज्ञः संतिष्ठत इति ॥ बौधाय-

[1] इच्छासंज्ञं MSS.

[2] बलिर्भूतो MSS.